
Ämnesproven i grundskolans årskurs 6

Historia
Årskurs 6
Vårterminen 2013

Skolverket

Inledning

Det övergripande målet för all historieundervisning i grundskolan är enligt kursplanen att utveckla elevernas historiemedvetande. En viktig utgångspunkt för denna målsättning är att elever redan har kunskaper om det förflutna då de kommer till skolan, exempelvis genom livsberättelser i den egna familjen, genom kunskaper om lokalsamhällets historia eller genom massmedialt förmedlad historieanvändning.

Undervisningen i historia i åk 4-6 syftar till att vidga elevernas historiska referensram och ge dem tillfälle att reflektera över och utveckla förståelse för hur historiska kunskaper är konstruerade och kan användas. Enligt kursplanen ska eleverna under sin tid i grundskolan utveckla förmågan att

- använda en historisk referensram
- kritiskt granska, tolka och värdera källor
- reflektera över sin egen och andra historieanvändning
- använda historiska begrepp

Det nationella provet i åk 6 bestod av frågor och uppgifter med anknytning till var och en av dessa förmågor och till kunskapskravens formuleringar för årskursen.

Provbeskrivning

Det nationella ämnesprovet i historia för åk 6 läsåret 2012/13 genomfördes som två delprov om vardera 90 minuter den 2 och 3 maj. Delprov A innehöll elva uppgifter och delprov B nio uppgifter. Dessutom fanns en övergripande uppgift rörande begreppsanvändningen i fyra andra uppgifter. Totalt innehöll provet således 27 uppgifter som bedömdes i enlighet med kunskapskraven för historia åk 6.

De förmågor som anges i kursplanen och de delkunskapskrav som relateras till respektive förmåga var utgångspunkten för provkonstruktionen och bedömningen. Det fanns fyra uppgifter som kunde ge belägg för kunskaper upp till nivån för A vad gäller förmågan att använda en historisk referensram. För övriga förmågor fanns det tre uppgifter vardera, det vill säga sammanlagt 13 uppgifter. Eftersom ett elevsvar som bedömts ge belägg för nivån A också anses innebära att även de underliggande nivåerna E och C har uppnåtts så ges belägg även för dessa. På samma sätt ges vid belägg för nivån C även belägg för nivån E. Det totala antalet belägg för provet var sålunda 56. Ett villkor vid kravgränssättningen var också att alla fyra förmågor skulle kunna beläggas för provbetygen E till C. För nivån B krävdes minst fyra belägg på A-nivå, för nivå A krävdes minst sex belägg på A-nivå.

Vid provkonstruktionen ingick alla förmågorna. Dock prövas inte alla delkunskapskrav.

Provet innehöll olika former av stödstrukturer i form av t ex hjälpmeningar för att strukturera resonemanget, begrepp som borde användas i svaret samt illustrativa bilder. För att underlätta elevers förståelse av provet genomgick det en språkgranskning av en specialpedagog. Källtexter har förenklats för att underlätta elevers läsförståelse.

Förutom kunskapskraven och förmågor utgjorde även det centrala innehållet en av utgångspunkterna för provkonstruktionen. Målet var att sprida uppgifternas innehåll jämnt över de olika kunskapsområdena.

Resultat

Provbetyg

Lärare som genomfört provet i samhällsorienterande ämnen uppmanades att mellan 3 maj och 18 juni rapportera in resultaten för de elever som var födda den 10:e, 20:e och den 30:e i varje månad i en digital databas. Inmatningen gjordes för var och en av provets uppgifter. Elevens provbetyg räknades sedan fram av databasen. Resultaten för 1500 elever rapporterades in på detta sätt. Eftersom detta uppskattningsvis är runt 6 procent av alla elever som genomförde provet bör den statistiska säkerheten vara relativt god.

Fördelningen av provbetyg kan ses i tabell 1.

Tabell 1: Fördelning av provbetyg

F	E	D	C	B	A
19,7	32,4	22,3	19,1	4,0	2,3

Som synes fick sammanlagt en klar majoritet (över 80 %) av eleverna E eller högre provbetyg. Endast en lite grupp elever nådde emellertid de högsta betygsnivåerna och det var trots allt en relativt hög andel elever som fick F. I tabell 2 presenteras resultaten på förmågenivå. Resultaten analyseras och kommenteras därefter.

Tabell 2: Genomsnittligt resultat fördelat på de fyra förmågorna i relation till totala antalet beläggsomöjligheter

Historisk referensram	Källhantering	Historieanvändning	Historiska begrepp
45%	62%	43%	40%

Tabell 2 visar att elevernas resultat generellt sett är bättre på uppgifter som gäller källhantering än uppgifter som gäller övriga förmågor. En hypotetisk tolkning av skillnaden i resultat mellan olika förmågor är att de provfrågor som utgår från källhantering i lägre grad än de övriga är beroende av elevernas kunskaper om en specifik historisk kontext. Elever som har grundläggande insikter i vad som skulle kunna kallas källkritiska principer förefaller klara dessa uppgifter oavsett vilket historiskt innehåll frågan är riktad mot.

När det gäller uppgifter till de andra tre förmågorna är det inte så att de endast efterfrågar elevernas "faktakunskap". Historieämnet i Lpo 94 var i hög grad var ett ämne där eleven skulle uppvisa kunskaper om svensk och nordisk historia genom att återge innehållet i berättelser om det förflutna. I Lgr 11 efterfrågas elevernas förmåga att resonera och att dra slutsatser om det förflutna i centrum, också vad gäller referensramskunskaperna. Eleverna måste alltså i högre grad använda sina faktakunskaper i resonemang om bl. a orsaker till olika historiska skeenden.

Det verkar vara så att kunskaper om det historiska sammanhanget spelar en stor roll när eleverna ska arbeta med dessa uppgifter. Är sammanhanget välbekant för eleverna är sannolikheten större att de kan dra slutsatser och resonera om skeenden, aktörer och utvecklingslinjer. Det samma gäller troligtvis också om förmågan att använda historiska begrepp eller att tolka framställningar av det förflutna i uppgifter knutna till historieanvändning. Är uppgiften konstruerad kring ett område i det centrala innehållet som inte är tillräckligt känt är risken stor att eleven inte klarar eller ens försöker utföra uppgiften.

Till detta kommer att såväl begreppskunskap som historieanvändning är relativt nya företeelser i mellanstadiets undervisning. I Lpo 94 fanns inga krav på att eleven skulle kunna använda orsaksresonemang eller förstå att det förflutna kunde framställas på olika sätt.

Resultaten är snarlika för proven i historia för årskurs 9 där provgruppen kunde konstatera att elevers arbete med historiska källor inte framstår som något främmande för historieämnet. För mellanstadiet är det dock ingen självklar slutsats. Rimligen beror resultatet för årskurs 6 delvis på att eleverna får använda sin förmåga att dra slutsatser ur givna källor (och texter), en färdighet som även tränas i andra ämnen. De uppgifter som prövade denna förmåga hade också en konstruktion där eleven fick använda sig av källmaterial i olika former. Det är således delvis andra kunskapsformer där vissa analytiska färdigheter i högre grad provas än i övriga uppgifter.

Jämte de övergripande resultaten på de olika förmågorna kan två uppgifter vara värda att lyfta fram som en illustration av problematiken. En uppgift med hög lösningsfrekvens rör frågan om källors användbarhet, uppgift B 2. Eleven skulle här resonera om källvärdet hos olika föremål med koppling till vikingatiden, ett arkeologiskt fynd (ett skelett med gravgåvor) och nutida leksaker (vikingafigurer och ett vikingaskepp av plast).

a) Varför kan man använda föremålen på bild 1 som källa till vikingatidens historia men inte föremålen på bild 2?

b) Vilka svagheter och problem ser du med bild 1 som källa för att få fram information om vikingatiden?

Tabell 3: Resultat på uppgift B 2ab

F	E	C	A
15%	46%	34%	4%

De flesta elever klarade här att ge uttryck för att ett föremåls källvärde på ett avgörande sätt påverkas av frågor som äkthet och närhet i tid. En slutsats är att elever uppenbarligen kan lösa en uppgift där nya kunskapskrav efterfrågas (resonemang om källors användbarhet).

Men uppgiften A 6 och dess lösningsfrekvens illustrerar å andra sidan den nya kursplanens komplexitet vad gäller inriktning på begreppsförståelse och orsaksresonemang: beroendet av referensramskunskaper för att lösa den här typen av uppgifter är stor.

6a) Resonera kring orsakerna till att Gustav Vasa fick stöd innan han blev kung.

6b) Resonera kring orsakerna till upproren mot Gustav Vasa som kung.

Tabell 4: Resultat på uppgift A 6ab

F	E	C	A
41%	38%	17%	5%

I svaren ser vi att eleverna förvisso har kunskaper om Gustav Vasa, men att dessa kunskaper främst tycks röra kungens olika "äventyr". När ett mer konkret sakförhållande ska presenteras genom orsaksresonemang blir det problem. Vi ser alltså att den låga lösningsfrekvensen på denna (och andra referensramsuppgifter) hänger samman med att det är mer komplexa kunskaper som efterfrågas i den nya kursplanen.

Resultat fördelat på faktorerna kön och undervisning i svenska

Vid en jämförelse mellan flickors och pojkars resultat på provet framkommer att flickorna har uppnått något högre resultat, vilket är i linje med resultaten i svenska skolan generellt.

Tabell 5: Resultat fördelat på kön i procent

	F	E	D	C	B	A
Flickor	18	33	21	21	5	3
Pojkar	22	33	24	18	3	2
Total	19,9	32,4	22,3	19,1	4,0	2,3

Vid en fördelning av resultaten på ämnena svenska respektive svenska som andraspråk visar det sig att elever som läser svenska som andraspråk får lägre resultat än övriga elever.

Tabell 6: Resultat fördelat på kurs i svenska i procent

	F	E	D	C	B	A
Svenska	17	33	23	20	4	3
Svenska andraspråk	51	30	12	7	0	0
Total	19,9	32,4	22,3	19,1	4,0	2,3

En möjlig orsak till att elever som läser svenska som andraspråk har fått lägre resultat kan vara läs- och skrivförmågan. För att klara en uppgift i ett skriftligt prov måste eleven kunna läsa och förstå uppgiften och därefter formulera sitt svar i skrift. Även om särskilt stöd i form av uppläsning av frågor och/eller nedtecknande av svar som dikteras av eleven enligt instruktionen var möjliga att genomföra på skolorna kvarstår att provet ges i en skriftspråklig genre. Eftersom orsaken till att elever läser svenska som andraspråk i allmänhet är att de har sämre språkkunskaper, kan troligen detta förklara en stor del av skillnaderna i resultat. Rimligen måste också elevernas referensramskunskaper påverka resultaten. Den elev som inte har läst alla årskurser i lågstadiet eller mellanstadiet har naturligtvis inte kunnat ta del av det centrala innehåll som behandlats i dessa årskurser. Har man dessutom inte haft tillgång till historiska kunskaper förmedlade av vuxna eller på annat sätt utanför skolan blir glappet mellan de som läser svenska och andraspråkseleverna än större.

Provets konsistens och validitet

Ett mått på provets inre konsistens är Cronbachs Alpha. Detta mått innebär att det ska finnas en överensstämmelse mellan olika elevers lösningsfrekvens för olika uppgifter. Elever som löser uppgifter på en högre nivå ska genomgående lösa den typen av uppgifter på samma nivå. Omvänt ska elever som löser uppgifter på en lägre nivå genomgående lösa uppgifter på denna nivå. Måttet anger att uppgifterna i högre eller mindre grad mäter samma förmågor. Ett acceptabelt resultat brukar anges som 0,7 och över. Resultatet för provet i historia för åk 6 var 0,879 (n=27), vilket alltså får anses vara klart tillfredsställande.

Lärarenkät

Som ett led i uppföljningen av det nationella provet besvarades en digital lärarenkät. Lärarna ombads i lärarinformationen att besvara denna och antalet som gjorde enkäten var drygt 500. Den första delen av enkäten bestod av frågor som var gemensamma för alla samhällsorienterande ämnen. Till ämnesprovet i historia fanns dessutom en andra del av enkäten med frågor som endast gällde detta prov. Det totala antalet frågor var 70.

En majoritet eller 70 % angav att de uppfattade provet i sin helhet som bra eller ganska bra. Svaren på frågan indikerar lärarnas uppfattning om hela provet och genomförandeprocessen. Enligt lärarna uppskattade inte eleverna proven i lika hög grad: 27 % av lärarna uppgav att eleverna reagerade negativt på provet. Angående provets omfattning ansåg cirka 44 % av lärarna att provet var för omfattande. Med stöd i de öppna kommentarerna är det rimligt att anta att lärarna tolkat ”omfattande” som liktydigt med de områden proven täcker in. Ett typsvar på denna fråga är: *Svårt att hantera ”hela historien” samtidigt.* Vi har inte fått signaler att lärarna tycker att provet tog för lång tid att genomföra.

Mellan 72 och 76 % av lärarna ansåg att kravnivåerna var rimliga för E, D och C medan 66 % var nöjda med nivåerna för B och A. Detta bör sättas i relation till att 19 % av eleverna fick F och omkring 4 % av eleverna fick A eller B. Cirka 80 % av lärarna ansåg att breddvillkoren var rimliga. Vi tolkar siffrorna som att även om provet, i relation till andra SO-prov, hade lägre resultat så ansåg merparten av lärarna att kraven var rimliga. Dock ansåg lika många att själva svårighetsgraden var ”För svår” eller ”Lagom”.

Cirka 75 % av lärarna ansåg att provet hjälpte dem att tolka kursplanen och kunskapskraven. Omkring 70 % av lärarna ansåg att resultatet på proven låg i linje med elevernas prestationer under året. Båda dessa siffror förtjänar att uppmärksammas. Eleverna presterar enligt lärarna på denna nivå, kunskapskraven och kursplanen är nya. Det är rimligt att anta att den stora andelen lärare som uppfattade att provet hjälpte dem att konkretisera och tolka läroplanen får möjlighet att förändra och förbättra undervisningen så att fler elever på sikt kommer att uppnå godkända resultat.

När det gäller proven och elever med svenska som andra språk anser en majoritet (omkring 60 %) att provet fungerar dåligt. För oss provkonstruktörer att det viktigt att ta denna siffra på allvar i den framtida provutvecklingen.

I provet ingick i huvudsak tre olika frågeformat: flervalsfrågor, kortsvarsfrågor och öppna frågor som krävde längre och resonerande svar. 82 % av lärarna tyckte att balansen mellan frågetyperna i provet var bra.

Slutsatser

De viktigaste slutsatserna som kan dras av provets konstruktion, genomförande och resultat är följande.

- Arbete med att identifiera vad elevernas undervisning innehåller måste fortgå, likaså måste arbetet med att göra ett prov som passar eleverna vara prioriterat. Det får inte innebära att vi gör avkall på de grundläggande perspektiven i kursplanen. Den nya kursplanen avviker markant på flera sätt från Det är också viktigt att uppmärksamma kursplanens betoning av att eleven ska använda sina faktakunskaper för att föra resonemang om orsaker till och konsekvenser av samhällsförändringar. Även framlyftandet av olika utvecklingslinjer måste uppmärksammas. Eleverna ska härvid knyta samman längre historiska skeenden kring teman som politik, kulturmöten, migration och levnadsvillkor.
- Kursplanen i Lpo 94. Bland annat efterfrågas nu i betydligt högre grad analytiska kunskaper, begreppsförståelse och kännedom om ett mer specifikt centralt innehåll.
- Skillnaderna mellan elevers förutsättningar ifråga om läs- och skrivförmåga är ett hinder för validiteten hos provet. Ytterligare ansträngningar kommer att göras för att underlätta förståelsen genom ett enkelt språk. Provet måste i högre grad ta hänsyn till elever med svenska som andra språk. Dock får detta inte innebära att vi gör avkall på de krav som kursplanen ställer på eleverna.
- Lärarenkäten indikerar att provet har legitimitet och har mottagits positivt av de flesta lärare.